

Sufinansira
Evropska unija

german
cooperation

DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

EU4BusinessRecovery

Za snažnu domaću ekonomiju

SMJERNICE ZA ZAŠTITU OD COVID-19 NA RADNOM MJESTU

U SEKTORU PROIZVODNJE TEKSTILA,
ODJEĆE, KOŽE I OBUĆE

Ova publikacija je urađena uz finansijsku pomoć Evropske unije i Ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj Savezne Republike Njemačke. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Međunarodne organizacije rada u okviru implementacije projekta EU4Business Recovery u BiH i ne predstavlja nužno stanovišta Evropske unije i Ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj Savezne Republike Njemačke.

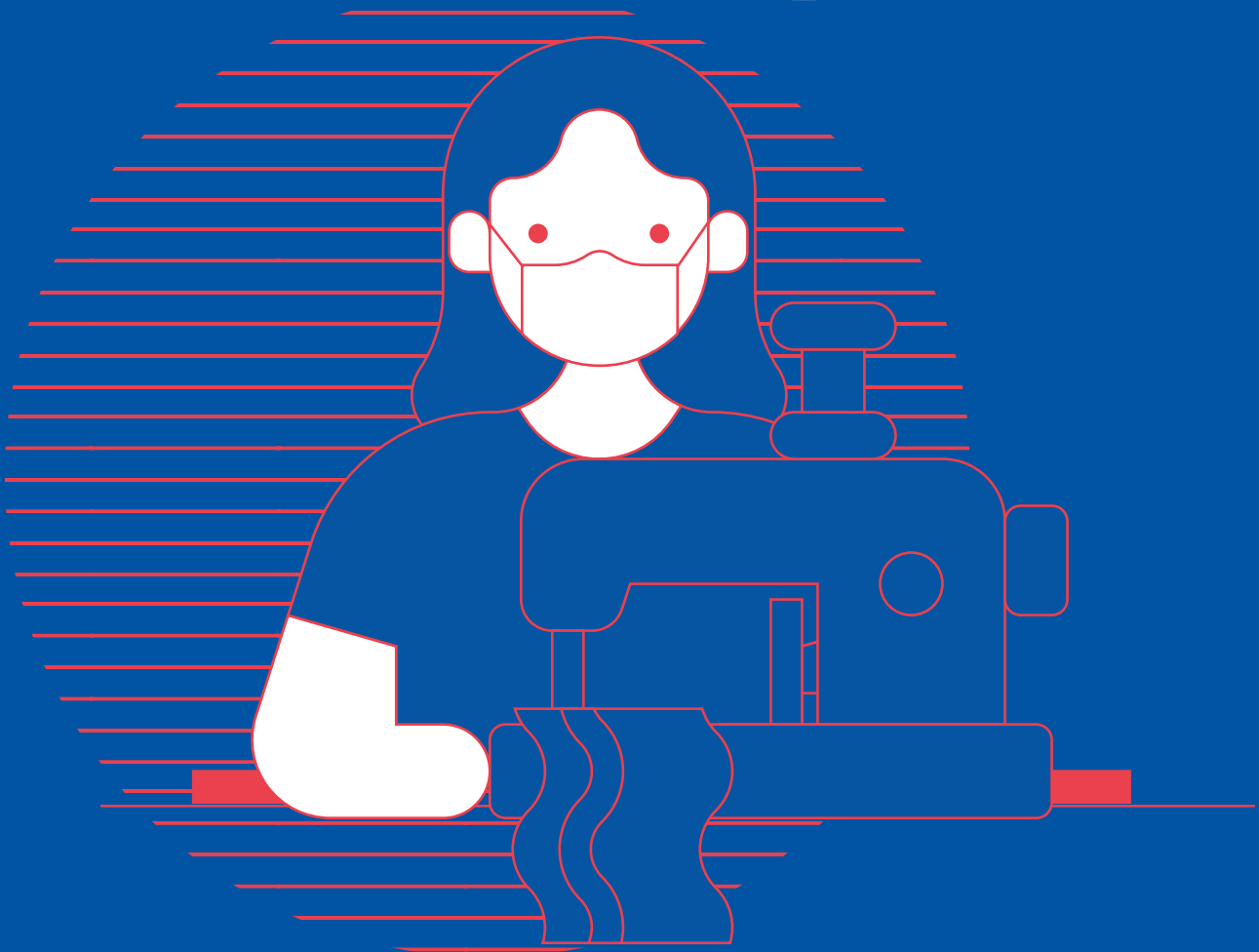
SMJERNICE ZA ZAŠTITU OD COVID-19 NA RADNOM MJESTU

U SEKTORU PROIZVODNJE TEKSTILA, ODJEĆE,
KOŽE I OBUĆE

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Politike i procedure u preduzećima	8
2.1. Izrada plana pripravnosti za slučaj širenja zaraze COVID-19	8
2.2. Mehanizmi redovnog informisanja radnika	9
2.3. Pružanje prve pomoći i zdravstvena zaštita u toku pandemije	9
3. Preventivne mjere u lancu proizvodnje	11
3.1. Organizacija radnog vremena i smjene	11
3.2. Transport radnika u slučaju da poslodavac organizuje prevoz	11
3.3. Transport radnika u vozilima javnog prevoza	12
3.4. Ulazak u krug preduzeća	12
3.4.1. Ulazak radnika	12
3.4.2. Ulazak sredstvima transporta (prevoz robe, dostavna vozila)	12
3.4.3. Prijem osnovnih i pomoćnih sirovina na ulazu	12
3.4.4. Ulazak predstavnika pravnih lica i drugih fizičkih lica (servisera, posjetilaca)	13
3.5. Obezbeđivanje fizičke distance	13
3.6. Korištenje ličnih zaštitnih sredstava	13
3.6.1. Kako pravilno koristiti ličnu zaštitnu opremu i/ili lična zaštitna sredstva?	14
3.7. Higijena	15
3.7.1. Mikroklimatski uslovi	15
3.7.2. Pauza i topli obrok	16
3.7.3. Prostor za pripremu hrane	16
3.8. Organizovanje radnih grupa	16
3.9. Odsustvo sa radnog mjesta usljed izolacije ili bolesti izazvane novim virusom COVID-19	17
4. Korektivne mjere u lancu proizvodnje	19
5. Upravljanje otpadom	21
6. Prilozi	23
7. Izvori informacija	28
8. Preporučena literatura	29

1 Uvod

1. Uvod

Smjernice za zaštitu od COVID-19 na radnom mjestu u sektoru proizvodnje tekstila, odjeće, kože i obuće, dio su aktivnosti projekta EU4Business Recovery (<https://eu4business.ba/o-eu4business-recovery/>) koji finansiraju Evropska unija i Ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj Savezne Republike Njemačke u cilju pružanja podrške Bosni i Hercegovini u ublažavanju negativnih ekonomskih trendova uzrokovanih pandemijom COVID-19. Projekat zajednički realizuju Međunarodna organizacija rada (MOR), Njemačko društvo za međunarodnu saradnju (GIZ), i Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP). Smjernice su proizvod rada stručnog tima Međunarodne organizacije rada i interdisciplinarne radne grupe sastavljene od institucija i organizacija nadležnih za usvajanje i sprovođenje standarda zaštite na radu na različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini.

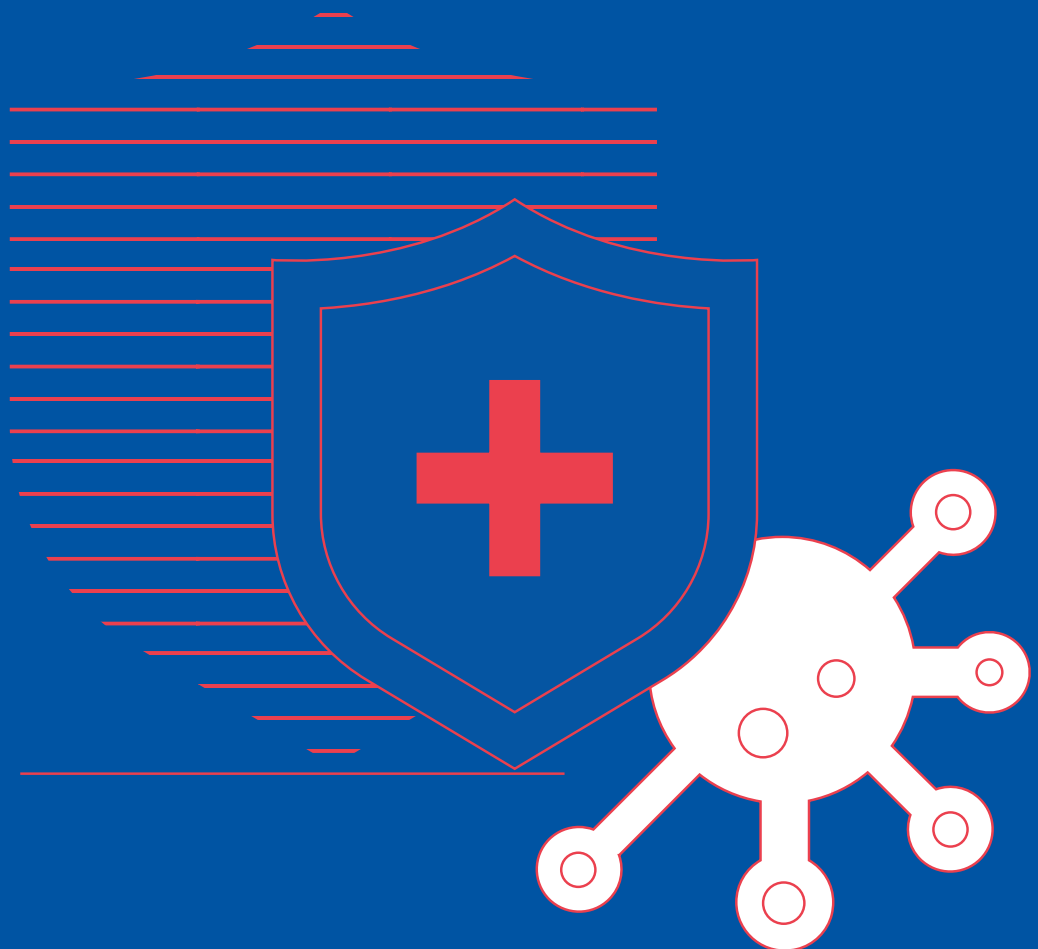
Smjernice sadrže preporuke zasnovane na standardima zaštite na radu, te dobre prakse identifikovane na globalnom nivou u sektoru proizvodnje tekstila, odjeće, kože i obuće. Poslodavcima i radnicima u sektoru proizvodnje tekstila, odjeće, kože i obuće, ove smjernice služe u svrhu identifikovanja nivoa rizika na radnom mjestu i utvrđivanja odgovarajućih mjera kontrole koje je potrebno uvesti kako bi se spriječilo širenje COVID-19. Smjernice su komplementarne sa opštim smjernicama za pravne subjekte koje su od proglašenja pandemije COVID-19 donosile nadležne institucije na različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini. Smjernice nisu namijenjene samo za sprečavanje širenja COVID-19, nego i za sprečavanje drugih zaraznih bolesti.

Ciljevi smjernica su:

- 1. prepoznati pojavu COVID-19 na radnom mjestu;
- 2. spriječiti širenje virusa na radnom mjestu;
- 3. jasno definisati procedure na radnom mjestu koje se sprovode uz poštovanje svih mjera zaštite na radu i zdravstvenih standarda;
- 4. sačuvati zdravlje radnika;
- 5. uspostaviti održiv sistem informisanja radnika;
- 6. obezbijediti sprovođenje mjera zaštite od COVID-19 na radnom mjestu;
- 7. obezbijediti nesmetan rad preduzeća u toku pandemije COVID-19.

U slučaju nepodudarnosti ovih Smjernica sa relevantnim domaćim propisima i preporukama, prednost imaju relevantni domaći propisi i preporuke nadležnih institucija u zemlji.

2 Politike i procedure u preduzećima

2. Politike i procedure u preduzećima

2.1. Izrada plana pripravnosti za slučaj širenja zaraze COVID-19

1. U cilju sprovođenja mjera zaštite od COVID-19 u preduzeću, formirati krizni štab u čijem su sastavu: predstavnik rukovodstva, služba zaštite na radu/radnik zadužen za zaštitu na radu/vanjski konsultant za zaštitu na radu koji prati relevantne zakonske propise, i predstavnik radnika (shodno broju zaposlenih) ili kako je predviđeno važećim zakonskim propisima. Krizni štab je odgovoran za kontinuirano sprovođenje preventivnih mjera i primjenu sistema monitoringa i kontrole zaraze shodno aktuelnim stanjima pandemije;
2. Organizovati sedmične, a po potrebi i češće sastanke radi sagledavanja situacije u vezi sa pandemijom u preduzeću, u skladu sa situacijom na lokalnom nivou. Sastanke organizovati putem online platformi, ukoliko se u salama za sastanke ne može obezbijediti propisana fizička distanca;
3. Krizni štab definiše kriterijume po nivoima rizika od COVID-19 u različitim sektorima unutar preduzeća i akcione mjere za svaki definisani kriterijum;
4. Krizni štab sačinjava, odnosno usvaja kontrolnu listu za provjeru sprovođenja mjera neophodnih za sprečavanje širenja COVID-19 u preduzeću. Kontrolna lista se popunjava po potrebi, u skladu sa razvojem situacije u vezi sa pandemijom;
5. Kontrolna lista i plan pripravnosti se mogu mijenjati u skladu sa razvojem situacije u vezi sa pandemijom;
6. Na osnovu podataka dobijenih iz kontrolne liste, koja omogućava utvrđivanje uticaja pandemije na rad preduzeća, krizni štab pristupa izradi plana pripravnosti kojim se jasno definišu aktivnosti, rokovi za njihovo izvršavanje, i odgovorne osobe (ime i prezime, način izvještavanja, zaduženja, i kontakt podaci);
7. Plan pripravnosti treba da bude dostupan svim radnicima, te je potrebno obezbijediti obuku zaposlenih u cilju upoznavanja sa propisanim aktivnostima, očekivanim odgovorom na krizne situacije, odgovornostima kriznog štaba, kao i opštim odgovornostima zaposlenih;
8. U saradnji sa ovlaštenim organizacijama pristupiti izradi akta o procjeni rizika, odnosno uraditi izmjene i dopune važećeg akta o procjeni rizika, imajući u vidu da pandemija predstavlja biološku opasnost;¹
9. Pripremiti i usvojiti dokumente o internim procedurama koje se odnose na higijenske mjere, prijem robe u krug preduzeća, i ostale relevantne aspekte;
10. Urediti oblast odsustva sa radnog mjesta zbog koronavirusa i obaveze radnika u cilju obavještavanja nadređenog, odnosno poslodavca;
11. Pravila i postupke propisane zakonima i podzakonskim aktima vezanim za COVID-19 unijeti u Pravilnike zaštite na radu kao osnovna prava, obaveze i dužnosti;
12. Pružiti podršku radnicima u slučaju da imaju simptome ili im je neko od članova domaćinstva zaražen.²

¹ Pravilnik o procjeni rizika na radnom mjestu i u radnoj sredini („Sl. glasnik RS“, br. 66/2008), Zakon o zaštiti na radu („Sl. novine FBiH“, br. 79/20), Zakona o sigurnosti i zaštiti zdravlja radnika na radu („Sl. glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 20/13)

² https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/publications/WCMS_748638/lang--en/index.htm

2.2. Mehanizmi redovnog informisanja radnika

1. Na vidnom mjestu u radnoj organizaciji istaći izjavu o opredijeljenosti rukovodstva za smanjenje rizika od izlaganja virusu i širenja COVID-19 na radnom mjestu i u radnoj sredini. Izjavu (Prilog 1) potpisuje odgovorno lice;
2. Redovno objavljivati sve informacije i preporuke relevantnih zdravstvenih institucija na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mjestu;
3. Voditi i redovno ažurirati dnevnik zaraženih (Prilog 2), te informisati radnike koji su bili u kontaktu sa zaraženima³. Sve aktivnosti u vezi sa zdravstvenim stanjem radnika moraju se sprovoditi u skladu sa Tehničkim i etičkim smjernicama MOR-a o zdravstvenom nadzoru radnika;⁴
4. Pratiti preporuke nadležnih zdravstvenih službi i raditi na podizanju svijesti zaposlenih radnika o vakcinaciji.

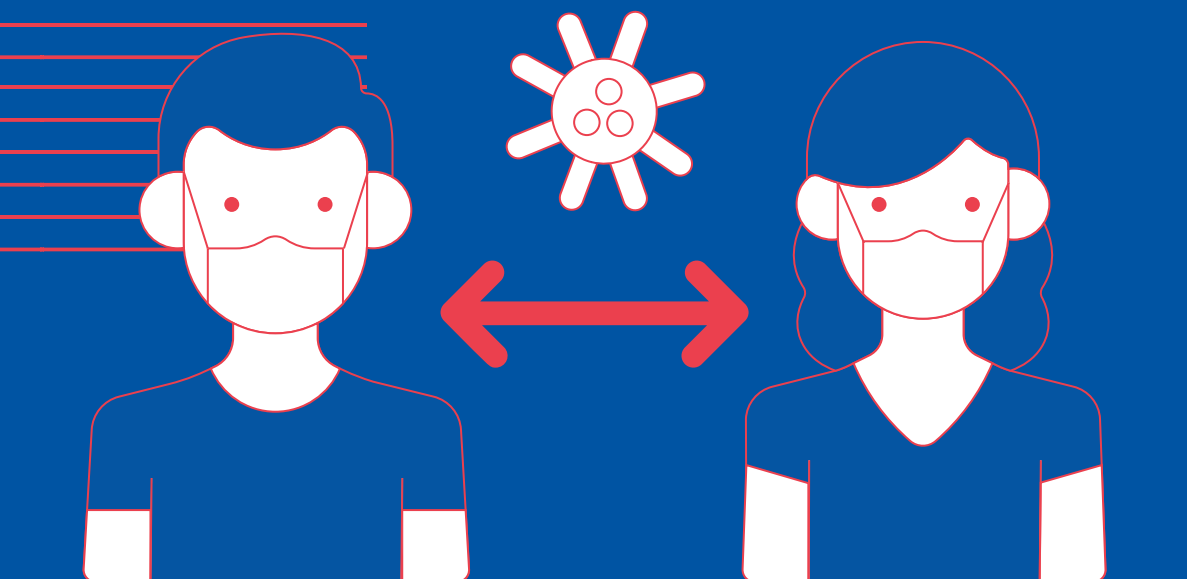
2.3. Pružanje prve pomoći i zdravstvena zaštita u toku pandemije

1. Osposobiti izolovan prostor koji će služiti kao medicinski blok u kojem bi potencijalno zaraženi radnik bio smješten do dolaska medicinskog osoblja ili do organizovanja transporta do medicinske ustanove.
2. Obezbijediti stolicu/fotelju za odmor, komplet za prvu pomoć i komplet sa lijekovima (osnovna priručna apoteka), kako bi se u slučaju pojave simptoma radniku moglo pomoći odmah.

³ Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Službeni glasnik RS", broj 90/17, 42/20 i 98/20) i Ukaz o proglašenju Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službene novine Federacije BiH”, br. 29/05) Član 11 i Član 16., te tačka C Zakona

⁴ https://www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_PUBL_9221108287_EN/lang--en/index.htm

3 Preventivne mjere u lancu proizvodnje

3. Preventivne mjere u lancu proizvodnje⁵

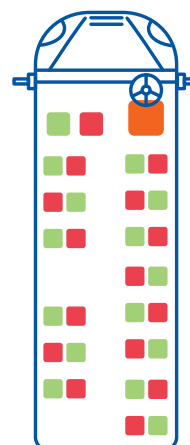
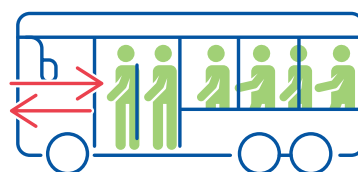
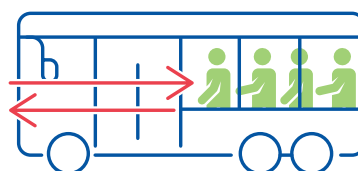
Glavni cilj svakog preduzeća u ovom kontekstu jeste da spriječi „ulazak“ koronavirusa u fabriku, zaštititi radnike i radna mjesta, te je u tom cilju neophodno propisati preventivne mjere.

3.1. Organizacija radnog vremena i smjene

- Smjene organizovati tako da se radnici iz različitih smjena ne susreću. Obezbijediti dezinfekciju radnih i pomoćnih prostorija između svake smjene;
- Treću smjenu organizovati u skladu sa mjerama na lokalnom nivou (npr. policijski čas ili druge vrste ograničenja donesenih u cilju sprečavanja širenja pandemije).

3.2. Transport radnika u slučaju da poslodavac organizuje prevoz

- Ukoliko je moguće, organizovati prevoz radnika od strane poslodavca, kako bi se spriječio kontakt radnika sa većim grupama ljudi (nabavkom ili iznajmljivanjem vozila za prevoz radnika);
- Radnici koji prvi uđu u vozilo sjedaju pozadi, a zatim se popunjavaju mjesta naprijed, kako bi se spriječila interakcija među putnicima tokom ukrcavanja u vozilo.
- Broj i raspored putnika po sjedištima mora biti takav da omogućava propisani razmak (1 – 2 m, odnosno jedno prazno sjedište);
- Mjesta koja se ne koriste označiti trakom ili znakom upozorenja;
- Ne dozvoliti stajanje i držanje za rukohvate tokom vožnje, osim prilikom ulaska i izlaska iz vozila;
- Svi (uključujući vozača) moraju nositi zaštitnu masku tokom vožnje;
- Izbjegavati razgovor u vozilu;
- Čišćenje, dezinfekcija i provjetravanje vozila se mora vršiti nakon svake vožnje;

⁵ JZU Institut za javno zdravstvo Republike Srpske: <https://www.phi.rs.ba/index.php?view=clanak&id=26> Zavod za javno zdravstvo FBiH: <https://www.zzjzfbih.ba/covid-19> Vlada Brčko distrikta BiH: <http://www.vlada.bdccentral.net/Content/Read/naredbe>

3.3. Transport radnika u vozilima javnog prevoza⁶

- Putnici su obavezni da nose zaštitne maske;
- Poslodavac obezbjeđuje zaposlenima lična zaštitna sredstva za dolazak na radno mjesto i povratak sa radnog mjesta sredstvima javnog prevoza (zaštitne maske i zaštitne rukavice).

3.4. Ulazak u krug preduzeća

3.4.1. Ulazak radnika

- Radnicima ne dozvoliti ulazak u preduzeće ukoliko im je tjelesna temperatura viša od 37,5°C, jer je temperatura viša od 37,5°C jedan od najčešćih simptoma zaraze koronavirusom;
- Izvršiti beskontaktno mjerenje temperature ukoliko je to moguće;
- Nabaviti termometre koji za kratko vrijeme mogu izvršiti više mjerenja bez pauze, kako se ne bi usporio ulazak radnika u krug preduzeća i kako se ne bi stvarale gužve;
- Termometre (toplomjere) redovno održavati prema preporukama proizvođača da bi mjerenje bilo tačno;
- Postaviti dezobarijere za dezinfekciju obuće i ruku (po mogućnosti beskontaktno) na glavnu kapiju i na sve službene unutrašnje ulaze.

3.4.2. Ulazak sredstvima transporta (prevoz robe, dostavna vozila)

- Vozači moraju imati i nositi lična zaštitna sredstva prilikom dolaska u krug firme – zaštitne maske i jednokratne rukavice po potrebi (zavisno od vrste sirovine);
- Svesti na najmanju moguću mjeru kontakt vozača i radnika preduzeća (skladištara, magacionera);
- Ako je moguće transport organizovati kamionima bez cerade kod kojih se otvaraju samo jedna vrata, tako da vozač kamion doveze na rampu, a radnici preduzeća vrše istovar;
- Vozačima zabraniti ulazak u prostorije preduzeća, osim ukoliko je moguće obezbijediti jedan mokri čvor za posjetioce koji mora biti odvojen od čvorova koje koriste zaposleni;
- Dokumentaciju o transportu ostavljati na tačno definisanom mjestu zavisno od organizacije preduzeća. Ako postoji portirska služba ili šalter, dokumentaciju odložiti u pregradu za prijem pošte bez direktne predaje iz ruke u ruku. U slučaju da ne postoji portirska služba, npr. u manjim preduzećima, odrediti mjesto za predaju i preuzimanje dokumentacije.

3.4.3. Prijem osnovnih i pomoćnih sirovina na ulazu

- Nakon istovara robe, zavisno od osjetljivosti sirovina, izvršiti dezinfekciju prateći specifikacije, te robu ostaviti 24 do 48 sati na prozračno mjesto;
- Sirovine se najčešće dopremaju upakovane u rolne ili kartonske kutije, pa je dezinfekcija ambalaže prihvatljivija sa aspekta proizvodnje, jer se mogućnost oštećenja sirovina svodi na minimum;
- Ukoliko dezinfekcija robe nije moguća, robu je potrebno duže prozračivati;
- Nakon sprovedenih mjera, pristupiti raspoređivanju sirovina u magacine i proizvodni pogon.

⁶ Ažurirano uputstvo za rad javnog i međugradskog prevoza - JZU Institut za javno zdravstvo Republike Srpske: <https://www.phi.rs.ba/index.php?view=clanak&id=1045>; Preporuke za rad javnog prevoza u kontekstu COVID-19 – ZZJZ FBiH: <https://www.zzjzfbih.ba/wp-content/uploads/2020/05/Preporuke-javni-prevoz.pdf>

3.4.4. Ulazak predstavnika pravnih lica i drugih fizičkih lica (servisera, posjetilaca)

- Ulazak drugih lica omogućiti samo uz prethodnu najavu sa tačnim datumom i vremenom posjete. Izuzetak od ovog pravila su posebni sastanci ili hitne intervencije, pri čemu je neophodno poštivati sve epidemiološke mjere navedene u narednim tačkama.
- Odrediti ulaz za sva druga lica koja po bilo kom osnovu ulaze u radne ili pomoćne prostorije preduzeća. Ako je moguće, taj ulaz treba odvojiti od ulaza za zaposlene;
- Ako nije moguće obezbijediti odvojene ulaze, potrebno je odrediti vrijeme dolaska drugih lica kako se ne bi susretali sa zaposlenima;
- Sva lica koja po bilo kom osnovu ulaze u prostor preduzeća dužna su dopustiti zaduženom radniku beskontaktno mjerenje tjelesne temperature;
- Lica koja ulaze u prostorije preduzeća tokom boravka obavezno koriste ličnu zaštitnu opremu (LZO) i/ili lična zaštitna sredstva (LZS) propisana za sprečavanje širenja COVID-19, te vrše dezinfekciju upotrebom dezobarijere i ostalih sredstava predviđenih za dezinfekciju.

3.5. Obezbeđivanje fizičke distance

Prateći tehnološke procese u fabrikama tekstila, odjeće, kože i obuće, sprovoditi sljedeće preventivne mjere:

- Zavisno od vrste proizvodnje (serijska, pojedinačna), i načina izvođenja proizvodnje (montažne linije), pokušati između lica koja rukuju mašinama obezbijediti potrebnu distancu u skladu sa važećim propisima i preporukama nadležnih institucija;
- Ukoliko nije moguće obezbijediti propisanu distancu, potrebno je postaviti barijere od pleksiglasa ili nekog drugog pogodnog materijala;
- Ukoliko nije moguće obezbijediti barijere, potrebno je obezbijediti odgovarajuću zaštitu radnika primenom ličnih zaštitnih sredstava ili lične zaštitne opreme.

3.6. Korištenje ličnih zaštitnih sredstava⁷

Poslodavac je dužan zaposlenima obezbijediti sljedeća lična zaštitna sredstva:

- Maske za lice za jednokratnu ili višekratnu upotrebu (na radnim mjestima na kojima je moguće obezbijediti potrebnu distancu);
- Maske tip FFP2/N95 na mjestima na kojima nije moguće ostvariti propisanu distancu ili zaštitne vizire kod radnika koji nose dioptrijske naočale koji moraju da se nose zajedno sa maskama. Zaštita samo vizirom nije potpuna (Prilog 3).
- Rukavice po potrebi;
- Plastični omotač za stopala/cipele (jednokratne navlake) po potrebi, zavisno od zahtjeva proizvodnje.

Poslodavac je dužan obezbijediti maske za lice za sve zaposlene besplatno, uz obuku o upotrebi, skidanju i pravilnom odlaganju LZO/LZS. Preporučuje se postavljanje edukativnih plakata o pravilnoj upotrebi zaštitne maske na više lokacija u radnim i pomoćnim prostorijama.

Neophodno je odrediti veći broj mjesta za odlaganje upotrijebljenih zaštitnih maski, rukavica i jednokratnih higijenskih navlaka za obuću, te definisati proceduru odlaganja maski na način da se prilikom odlaganja maski obezbijedi dovoljan prostor kako ne bi bila ugrožena propisana fizička distanca.

⁷ Koronavirus i najčešća pitanja: <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-51233564>

Obaveza rukovodioca pogona je da nadgleda da li svi zaposleni na propisan način koriste maske, kao i zaštitne rukavice, ukoliko je njihova upotreba obavezna.

Neophodno je obezbijediti odgovarajuću zaštitnu opremu za radnike obezbjeđenja i radnike u administraciji preduzeća.

3.6.1. Kako pravilno koristiti ličnu zaštitnu opremu i/ili lična zaštitna sredstva?

Zaposleni su dužni koristiti lična zaštitna sredstva prije početka radnog procesa i ulaska u proizvodni pogon.

- Prije i nakon upotrebe lične zaštitne opreme i/ili ličnih zaštitnih sredstava, potrebno je očistiti ruke sredstvom za dezinfekciju na bazi alkohola, ili oprati sapunom uz trljanje najmanje 20 sekundi, a potom isprati vodom;
- Pokriti usta i nos maskom i paziti da maska u potpunosti prijanja uz lice;
- Izbjegavati dodirivanje maske tokom korištenja, a naročito njenog prednjeg dijela;
- Zamijeniti masku novom čim postane vlažna i ne koristiti maske za jednokratnu upotrebu više puta;
- Masku ukloniti sa zadnje strane (od ušiju) ne dodirujući prednji dio, te je odmah baciti u kantu sa poklopcem;
- Prilikom upotrebe zaštitnih rukavica, rukavicama se ne smiju dodirivati lice, oči, kao ni maska.

VAŽNA NAPOMENA:

Lična zaštitna oprema i/ili lična zaštitna sredstva moraju biti certifikovana od strane proizvođača, a certifikati se moraju dobiti od proizvođača ili od dobavljača prilikom nabavke LZS u cilju pravilne upotrebe, održavanja i čuvanja.

Kada su u pitanju sredstva za dezinfekciju, snabdjevači hemikalija dužni da primaocima hemikalija dostave Material Safety Data Sheet/Safety Data Sheet/Bezbjednosno-tehnički list (MSDS/SDS/BTL-ove) koji sadrže precizne podake o sastavu, načinu upotrebe, skladištenju, te opasnostima po zdravlje korisnika, kao i ekološke podatke. Radnike koji su zaduženi za dezinfekciju radnih i pomoćnih prostorija neophodno je obezbijediti edukovati o pravilnom načinu upotrebe dezinfekcionih sredstava.

Lična zaštitna oprema i/ili lična zaštitna sredstva za sprečavanje širenja COVID-19 ne mogu biti zamjena za opremu/sredstva koja su predviđena za radna mjesta u proizvodnji sa aspekta zaštite na radu (zaštitne rukavice, zaštitne naočale i sl.), te je neophodno i tu opremu/sredstva dezinfikovati odgovarajućim sredstvima za dezinfekciju.

Ukoliko zaposleni rade na sredstvima rada koja zahtijevaju posebnu odjeću i zaštitnu opremu, ta odjeća i oprema se mora koristiti, odnosno ne može biti zamijenjena drugim LZS. U ta sredstva spadaju, na primjer, mašine sa rotirajućim dijelovima, gdje je strogo zabranjeno prilaziti mašini u odjeći sa širokim rukavima, sa šalom ili rukavicama, koje ne prijanjaju uz šaku.

3.7. Higijena

Potrebno je na više mjesta obezbijediti stanice za pranje i/ili dezinfekciju ruku.

Neophodno je odrediti lice koje će se starati o sredstvima za pranje i dezinfekciju ruku (higijeničarka/sektor održavanja). Sredstva za pranje ruku, kao i sredstva za dezinfekciju ruku, moraju biti u originalnoj ambalaži sa deklaracijom proizvođača.

Pravilno pranje ruku je prikazano u Prilogu 4.

Površine u radnim prostorijama moraju se redovno čistiti i dezinfikovati. Preporučuje se dezinfekcija podova i radnih površina najmanje dva puta u toku jedne smjene.

OBAVEZNO se mora voditi evidencija o izvršenoj dezinfekciji radnog prostora popunjavanjem liste koja se postavlja na vidno mjesto u proizvodnom pogonu, toaletu i drugim prometnim prostorijama (Prilog 5).

Lista mora da sadrži:

- naziv pravnog lica,
- naziv proizvodnog pogona ili prostorije,
- datum i vrijeme izvršene dezinfekcije,
- ime i prezime lica koje je izvršilo dezinfekciju,
- potpis lica koje je izvršilo dezinfekciju.

Potrebno je nabaviti sredstva za dezinfekciju površina vodeći računa da budu takvog sastava da ne dovode do oštećenja radnih površina. Dezinfekciona sredstva se čuvaju u originalnoj ambalaži na kojoj se nalazi deklaracija proizvođača. Odgovorna lica koja vrše redovnu dezinfekciju radnih i pomoćnih površina moraju biti upoznata sa načinom upotrebe dezinfekcionog sredstva i mora im biti obezbjeđena lična zaštitna oprema i/ili lična zaštitna sredstva neophodna za sprovođenje dezinfekcije.

3.7.1. Mikroklimatski uslovi

- Na svim radnim mjestima treba da se obezbijedi svjež i čist vazduh;
- Za poslove i radne zadatke sa srednjim ili visokim rizikom izlaganja (radna mjesta na kojima zavisno od vrste tehnološkog procesa uopšte nije moguće obezbijediti distancu ili je to samo djelimično moguće), Svjetska zdravstvena organizacija preporučuje prirodnu ili vještačku ventilaciju većeg protoka, po mogućnosti bez cirkulacije;⁸
- U slučaju recirkulacije zraka, filtere treba redovno čistiti;
- Obezbijediti dovoljan broj prečišćivača zraka;
- Ventilacija prostora prirodnim putem se obezbjeđuje otvaranjem vrata na halama, a vještačkim putem preko opreme i uređaja namijenjenih za provjetranje;⁹
- Provjetranje kancelarijskih prostorija je takođe obavezno u kraćim i češćim intervalima.

3.7.2. Pauza i topli obrok

- Zabranjeno je sjedenje/okupljanje u većim grupama na pauzama.
- Zavisno od kapaciteta preduzeća, navesti dozvoljen broj radnika koji mogu biti istovremeno prisutni u restoranu po metru kvadratnom;
- Ukoliko je obezbijeđen vid restoranske usluge, pauze organizovati u više grupa sa manje članova, zavisno od broja radnika u smjenama i od kapaciteta restorana;
- Prostor restorana dezinfikovati poštujući zakonske okvire u vezi sa pravilnom pripremom i služenjem hrane;

⁸ <https://www.who.int/publications/i/item/9789240021280>

⁹ Pravilnik o preventivnim mjerama za bezbjedan i zdrav rad na radnom mjestu, Sl. glasnik Republike Srpske 30/12

- Ukoliko navedene uslove nije moguće ispuniti, organizovati svakodnevnu podjelu suhih obroka;
- Ukoliko se radnici hrane sami, potrebno im je obezbijediti adekvatan vanjski ili unutrašnji prostor u kom će biti moguće obezbijediti propisanu distancu i ispuniti svi epidemiološko-higijenske zahtjeve za čajne ili druge vidove kuhinja (kantina, itd.);
- Pušenje samo u izričito označenim područjima (pušačke zone);
- U pušačkim zonama održavati propisanu distancu.

3.7.3. Prostor za pripremu hrane¹⁰

- Osoblje uključeno u pripremu i distribuciju hrane potrebno je obučiti za bezbjedno rukovanje hranom;
- Izuzetno je važno da osoblje koje učestvuje u pripremi i distribuciji hrane nema zdravstvene smetnje i simptome kao što su: probavne i respiratorne smetnje, temperatura, vidno inficirane kožne lezije (groznice, posjekotine itd.) ili iscjedak iz ušiju, očiju ili nosa;
- Zabraniti samoposluživanje, te zadužiti određeni broj radnika za služenje hrane zaposlenima;
- Prilikom rukovanja hranom važno je koristiti rukavice za jednokratnu upotrebu. Pranje ruku treba obaviti prije stavljanja rukavica, prilikom projemene i nakon skidanja rukavica. Rukavice se moraju mijenjati nakon obavljanja aktivnosti koje nisu povezane sa hranom, kao što su: ručno otvaranje i zatvaranje vrata, pražnjenje kanti, rukovanje novcem, itd.;
- Veoma je važno oprati ruke nakon skidanja rukavica, da bi se izbjeglo naknadno zagađenje hrane. Važno je prati ruke čak i kada su rukavice na rukama, pošto patogeni mogu preći na vaše ruke prilikom skidanja prljavih rukavica;
- Svi zaposleni treba da budu svjesni svojih odgovornosti i značaja poštovanja pravila za bezbjedno rukovanje hranom. Plakati koji prikazuju pravila rukovanja hranom mogu biti od korisni i potrebno ih je postaviti na strateškim mjestima u prostoru u kojem se priprema hrana;
- Neophodno je dezinfikovati stolove nakon završenog obroka.

3.8. Organizovanje radnih grupa

- U cilju očuvanja normalnog proizvodnog procesa u slučaju zaražavanja određenog broja radnika, potrebno je unaprijed formirati radne grupe koje će služiti kao zamjena, a koje se neće međusobno susretati.

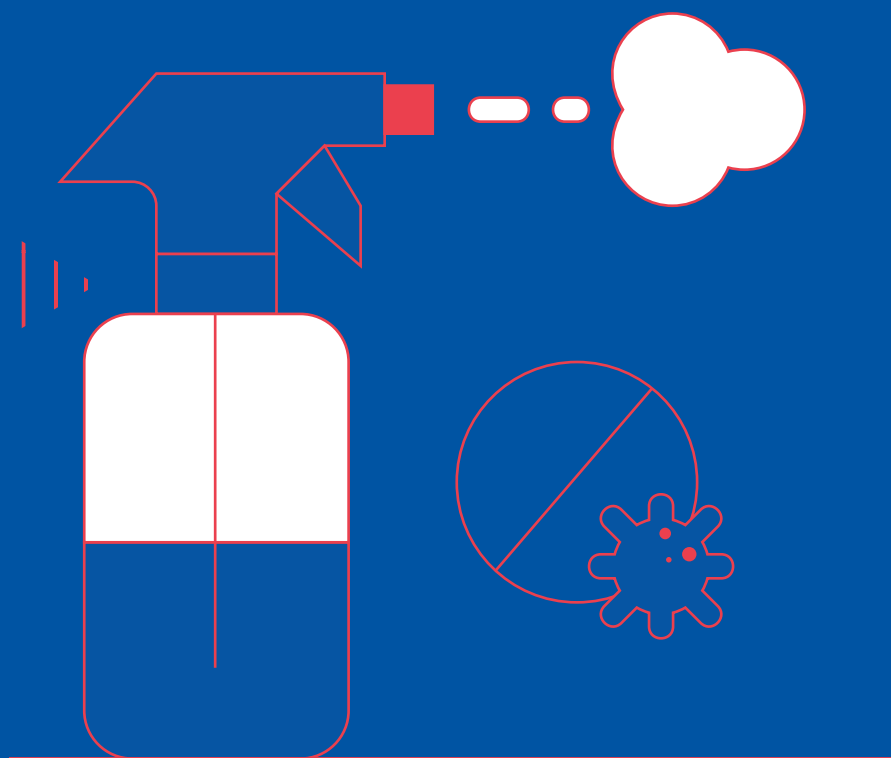
3.9. Odsustvo sa radnog mjesta usljed izolacije ili bolesti izazvane novim virusom COVID-19

- Obezbijediti fleksibilnost propisa koji se odnose na odsustvo. Rukovodeći kadar na nivou pogona treba educirati kako bi se digla svijest o specifičnim potrebama radnika u vezi sa bolešću COVID-19, uključujući trudnice, radnike sa invaliditetom i radnike sa porodičnim obavezama i izdržanim licima, kao i za radnike koji spadaju u rizične grupe;

¹⁰ Preporuke za sigurno rukovanje hranom - JZU Institut za javno zdravstvo Republike Srpske: <https://www.phi.rs.ba/pdf/sadrzaj/Preporuke%20za%20sigurno%20rukovanje%20hranom.pdf> Preporuke – Federalno ministarstvo zdravstva: <https://covid19.fmoh.gov.ba/preporuke>

- Odsustvo sa radnog mjesta usljed izolacije ili bolesti voditi kao plaćeno odsustvo (uz obavezno dostavljanje potvrde o izolaciji od specijaliste porodične medicine);
- Upoznati zaposlene sa njihovim pravima u smislu zdravstvene zaštite koja se odnosi na pandemiju COVID-19;
- Zaposlenima dati jasne informacije o simptomima bolesti COVID-19, te ukoliko dođe do ispoljavanja simptoma kod bilo kojeg zaposlenog, naložiti mu da ne dolazi na radno mjesto dok se ne uradi testiranje, te ga uputiti na testiranje u zdravstvenu ustanovu. Za vrijeme trajanja kompletne procedure od pojave simptoma do rezultata testiranja, radniku se mora omogućiti plaćeno odsustvo. Doznake o bolovanju treba tražiti tek nakon rezultata testiranja (ukoliko se utvrdi da je radnik pozitivan na koronavirus) ili negativan test koji zaposleni dostavlja u kadrovsku službu;
- Ukoliko radnik prijavi da je bio u kontaktu sa osobom sa simptomima COVID-19 ili kod koje je potvrđena infekcija koronavirusom, postupiti po istoj proceduri kao u tački iznad;
- Omogućiti rad od kuće, po potrebi, za radna mjesta na kojima je to moguće. Rad od kuće voditi kao redovno radno vrijeme uz obezbjeđivanje mehanizama kontrole istog.

4 Korektivne mjere u lancu proizvodnje

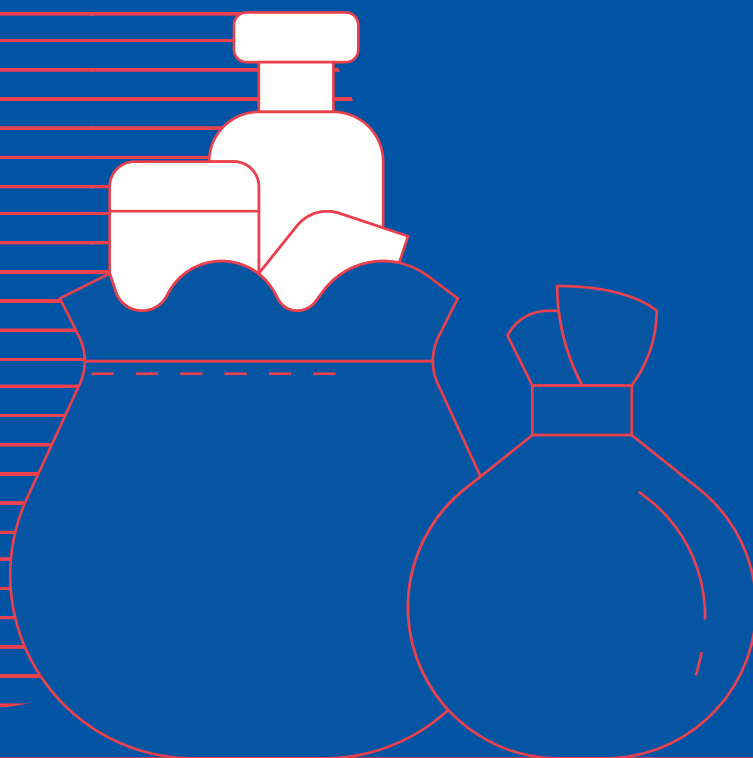

4. Korektivne mjere u lancu proizvodnje

U slučaju da dođe do infekcije radnika koronavirusom, potrebno je **ODMAH/BEZ ODLAGANJA:**

- identifikovati kontakte, izvršiti izolaciju kritičnih i potencijalno zaraženih lica;
- izvršiti potpunu dezinfekciju radnog prostora;
- obavijestiti nadležnu epidemiološku službu o pojavi zaraze u preduzeću, dati tačne podatke o broju lica koja su bila u kontaktu sa zaraženim licem, te na zahtjev epidemiološke službe obezbijediti dodatne informacije;
- nakon obavljene dezinfekcije, te provjetravanja radnih prostorija, ponovo pokrenuti proizvodnju, s tim da u proizvodnji rade zaposleni iz druge smjene koji nisu bili u kontaktu sa zaraženim licem ili licima koja su sa njima bila u kontaktu;
- ukoliko se nakon testiranja zaposlenih pokaže da su negativni na koronavirus ili nakon isteka izolacije, zaposleni koji su bili u kontaktu sa zaraženim licem mogu se vratiti na radna mjesta;
- za vrijeme trajanja izolacije i testiranja, radnicima se mora obezbijediti plaćeno odsustvo;
- sve gore navedene radnje obaviti tako da prekidi proizvodnje budu kraći, a sve u skladu sa organizacijom radnih grupa.

5 Upravljanje otpadom

5. Upravljanje otpadom

Prema Katalogu otpada, otpad nastao korištenjem sredstava protiv koronavirusa može da se svrsta u grupu 18 podgrupu 18 01 03* (Otpad čije sakupljanje i odlaganje podliježe posebnim zahtjevima zbog sprečavanja širenja infekcije).¹¹

Sprovođenje svih mjera koje su usvojile nadležne institucije, kao i preporuka iz ovog dokumenta očekivano proizvodi veliku količinu otpada. Pored redovnog otpada koji nastaje u toku procesa proizvodnje, preduzeća moraju biti spremna na značajan porast količine otpada, kako od ličnih zaštitnih sredstava, tako i od samih sredstava za dezinfekciju, odnosno njihove ambalaže.

U cilju obezbjeđenja pravilnog odlaganja otpada, potrebno je postaviti odgovarajuće kante za smeće u svim područjima, te vršiti redovno i pravilno prikupljanje i odlaganje otpada. Neophodno je obilježiti mjesta na kojima su postavljene kante za smeće i obezbijediti potrebnu distancu, u skladu sa važećim propisima i preporukama nadležnih institucija. Radnici koji su skinuli masku i odložili je u kantu, novu masku obavezno stavljaju odmah na licu mjesta, dok druga lica moraju poštovati preporučenu distancu. Na taj način se sprječava narušavanje propisane fizičke distance.

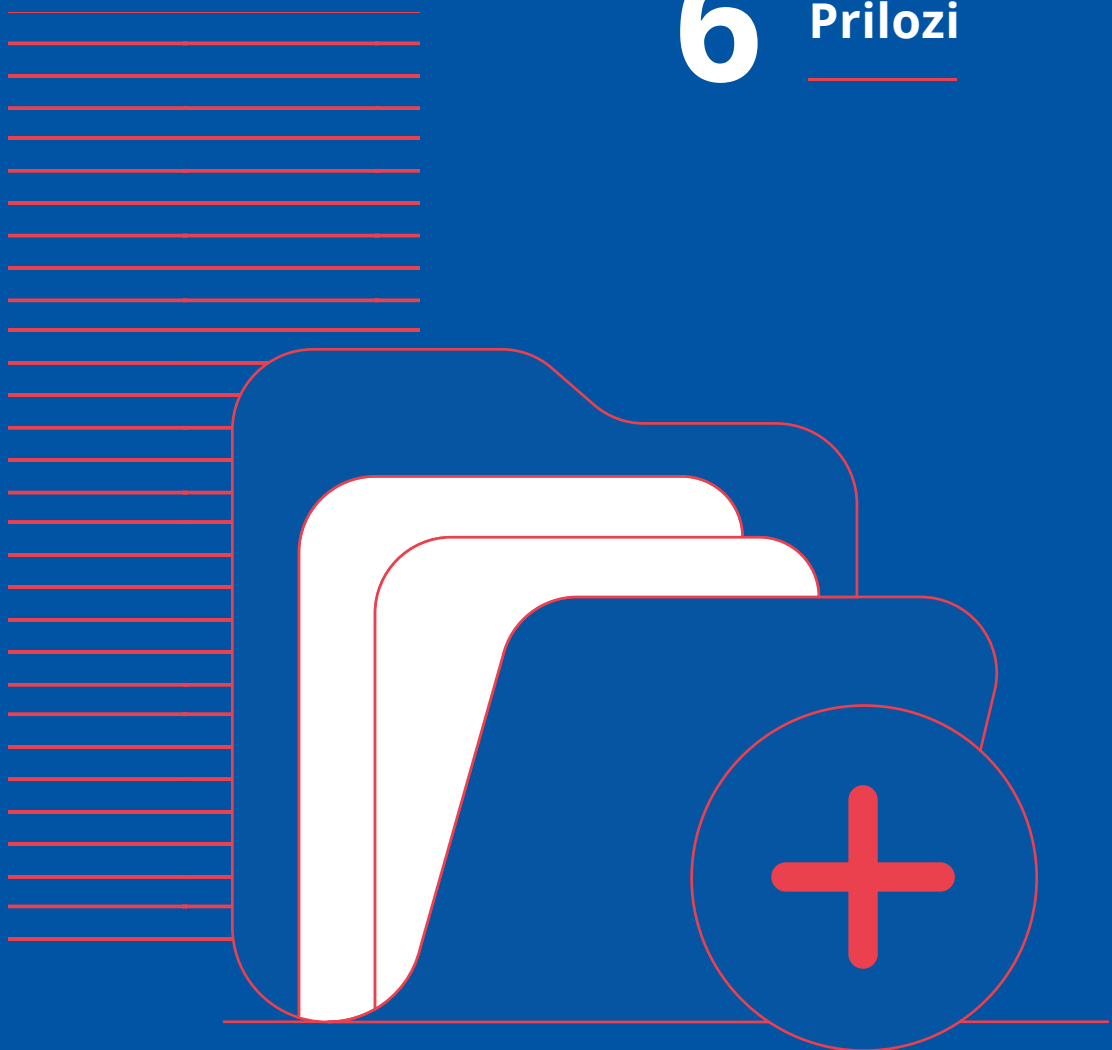
Ambalaža dezinficijских sredstava se nakon upotrebe odlaže prema uputstvu navedenom na etiketi proizvoda (recikliranje, povrat dobavljaču i sl.). Također, ukoliko se ambalažni otpad ne može reciklirati i povrat dobavljaču nije moguć, odlaže se u posebne kante odvojeno od ostalog otpada.

Tretiranje otpada se radi u skladu sa zakonskim propisima.

Ukoliko postoji i najmanja sumnja da je nastali otpad bio u kontaktu sa licem zaraženim koronavirusom, otpad staviti u duplu kesu, a kesu poprskati dezinfekcionim sredstvom i odložiti u kantu sa poklopcem. Lica koja tretiraju potencijalno infektivni otpad dužna su da koriste sva gore navedena lična zaštitna sredstva uz obaveznu upotrebu zaštitnih naočala. Nakon odlaganja infektivnog otpada, obavezno dezinfikovati rukavice i odjeću prije skidanja, te ubaciti u duplu kesu i poprskati dezinfekcionim sredstvom. Nakon toga temeljno oprati ruke sapunom i toplom vodom uz trljanje tokom najmanje 20 sekundi.

¹¹ Pravilnik o kategorijama, ispitivanju i klasifikaciji otpada ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 19/15); Pravilnik o kategorijama otpada sa listama ("Službene novine FBiH", broj 09/05).

6 Prilozi

6. Prilozi

PRILOG 1

Naziv preduzeća:

Datum/Broj:

Izjava

o opredijeljenosti rukovodstva za smanjenje rizika od izlaganja virusu i širenju COVID-19 na radnom mjestu i u radnoj sredini

Ovom Izjavom se obavezujemo da ćemo ispred preduzeća poštovati sve odluke kriznog štaba grada/opštine/kantona/distrikta/entiteta, sa ciljem smanjenja rizika od izlaganja virusu i širenju COVID-19 na radnom mjestu i u radnoj sredini.

Potpis odgovornog lica

PRILOG 2

Dnevnik zaraženih

Dnevnik zaraženih

Naziv pre- duzeća:	Legenda:			
	Evidencija na dan:	Pozitivni-aktivni 	Pojava simptoma, ali još uvijek nepoznat COVID status 	
	Kontakti u izolaciji 	Završena izolacija 		
	Karantin zbog članova porodice ili bliskih kontakata 	Negativan na koronavirus, ali još uvijek u bolnici 		

Redni broj	Radna pozicija	Ime i prezime	Da li je bio u kontaktu sa osobom zaraženom koronavirusom?	Da li je radnik pozitivan na koronavirus?	Da li je zaražen neki član porodice/ zajedničkog domaćinstva?	Datum kontakta	Datum izolacije	Napomena

PRILOG 3

Pravilna upotreba štitnika za lice-vizira¹²

Štitnik za lice-vizir spada u opremu za ličnu zaštitu koja se ne smije dijeliti sa drugima, te zahtijeva pravilno i redovno održavanje od strane zaposlenog radnika.

UPUTSTVO ZA UPOTREBU

Vizir je namijenjen za ličnu zaštitu. Koristi se za vrijeme izloženosti opasnosti od zaraze. Prestati s korištenjem u slučaju vrtoglavice, nadraženosti ili oštećenja samog artikla.

PODRUČJE UPOTREBE

Vizir štiti oči i lice od mehaničkih udara i prskanja tečnosti, a u uslovima pandemije COVID-19 ograničava širenje bolesti kapljičnim putem. Ali, budući da ne sprječava širenje zaraze aerosolima, vizir nije adekvatna zamjena za masku i koristi se istovremeno sa maskom.

ČIŠĆENJE I ODRŽAVANJE

Vizir se održava na sljedeći način:

- Očistiti vizir toplom vodom i osušiti mekom krpom. Ne koristiti abrazivna sredstva;
- Sve dijelove vizira koji su u kontaktu sa licem dezinfikovati alkoholom.

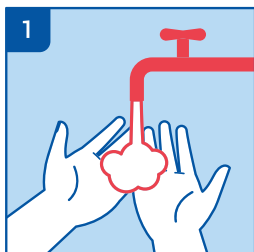
ČUVANJE

Kada se ne koristi preporučuje se čuvanje na čistom i suhom mjestu.

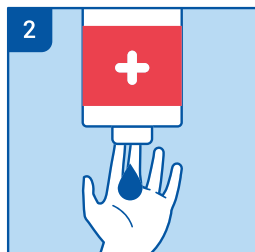
¹² <https://health-desk.org/articles/how-effective-is-it-to-use-only-a-face-shield-to-protect-from-covid-19>

PRILOG 4

Postupak pranja ruku vodom i sapunom

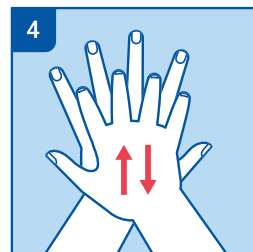
1
Nakvasiti ruke vodom

2
Uzeti dovoljnu količinu tečnog sapuna da pokrije sve površine šake

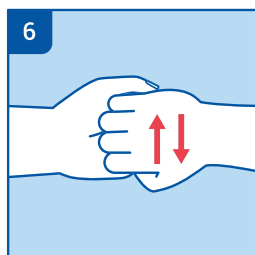
3
Trljati dlanove jedan o drugi

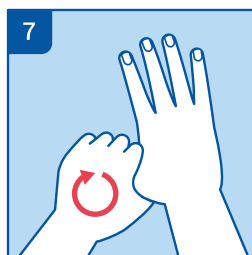
4
Ispreplićući prste, trljati dlan jedne šake o nadlakticu druge

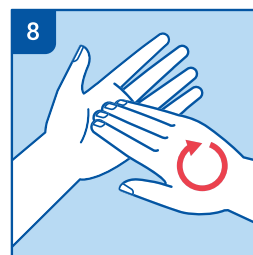
5
Ispreplićući prste, trljati dlanove jedan o drugi

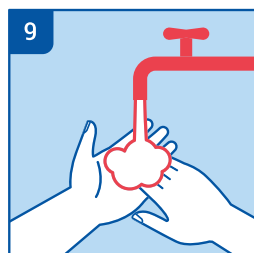
6
Prste spojiti u predjelu jagodica, saviti ih i trljati dorzalnom stranom prstiju o dlanu druge šake

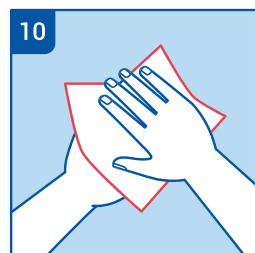
7
Šakom obuhvatiti palac druge ruke i trljati ga kružnim pokretima

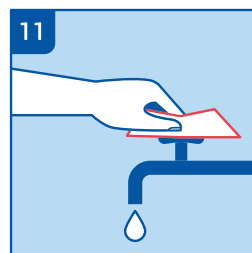
8
Prste skupiti na dlan druge šake i trljati kružnim pokretima

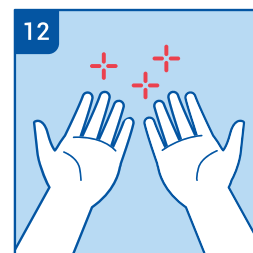
9
Isprati ruke vodom

10
Ruke posušiti papirnim ubrusom

11
Papirnim ubrusom zatvoriti slavinu

12
Ruke su sada sigurne

Izvor: *Guidelines on Hand Hygiene in Health Care First Global Patient Safety Challenge- Clean Care is Safer Care*, ISBN 978 92 4 159790 6, Geneva, World Health Organization, 2009.

PRILOG 5

EVIDENCIJA ČIŠĆENJA, PRANJA I DEZINFEKCIJE RADNIH I POMOĆNIH PROSTORIJA						
NAZIV PRAVNOG SUBJEKTA			OBJEKAT/POGON (naziv pogona)			
ZA MJESEC: (npr. JANUAR, FEBRUAR...)			VODITELJ POGONA (Ime i prezime voditelja pogona)			
Datum	Vrijeme dezinfekcije	Ime i prezime lica koje je izvršilo dezinfekciju	Potpis lica koje je izvršilo dezinfekciju	Vrijeme dezinfekcije	Ime i prezime lica koje je izvršilo dezinfekciju	Potpis lica koje je izvršilo dezinfekciju

Datum	Kontrolisao	Odobrio

7. Izvori informacija

1. JZU Institut za javno zdravstvo Republike Srpske:
<https://www.phi.rs.ba/index.php?view=clanak&id=26>
2. Međunarodna organizacija rada: Sectoral brief „COVID-19 and the textiles, clothing, leather and footwear industries“,
https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/publications/WCMS_748638/lang--en/index.htm
3. Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine:
<https://www.zzjzfbih.ba/covid-19>
4. Vlada Brčko distrikta Bosne i Hercegovine:
<http://www.vlada.bdcentral.net/Content/Read/naredbe>
5. Međunarodna organizacija rada: Technical and ethical guidelines for workers' health surveillance
https://www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_PUBL_9221108287_EN/lang--en/index.htm
6. Koronavirus i najčešća pitanja:
<https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-51233564>
7. UNICEF: Pandemija novog koronavirusa: Šta treba znati:
<https://www.unicef.org/bih/covid19>
8. World Health Organization: Roadmap to improve and ensure good indoor ventilation in the context of Covid-19:
<https://www.who.int/publications/i/item/9789240021280>
9. Unija udruženja poslodavaca Republike Srpske: Uticaj Covida-19 na poslovanje u Republici Srpskoj
<http://unijauprs.org/dokumenti/covid-19/covid-19-RS.html>
10. JZU Institut za javno zdravstvo Republike Srpske: Ažurirano uputstvo za rad javnog i međugradskog prevoza
<https://www.phi.rs.ba/index.php?view=clanak&id=1045>
11. Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine: Preporuke za rad javnog prevoza u kontekstu COVID-19
<https://www.zzjzfbih.ba/wp-content/uploads/2020/05/Preporuke-javni-prevoz.pdf>
12. JZU Institut za javno zdravstvo Republike Srpske: Preporuke za sigurno rukovanje hranom
<https://www.phi.rs.ba/pdf/sadrzaj/Preporuke%20za%20sigurno%20rukovanje%20hranom.pdf>
13. Federalno ministarstvo zdravstva: Preporuke
<https://covid19.fmoh.gov.ba/preporuke>

8. Preporučena literatura

1. Guidance note: "A safe and healthy return to work during the COVID-19 pandemic", ILO, https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/publications/WCMS_745549/lang--en/index.htm
2. Sectoral brief: "COVID-19 and the textiles, clothing, leather and footwear industries", ILO, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_741344.pdf
3. Action manual for small and medium-sized enterprises, "Protecting Your Employees and Business from Pandemic Human Influenza", ILO, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/documents/publication/wcms_101422.pdf
4. Action checklist "Prevention and Mitigation of COVID-19 at Work", ILO, https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/publications/WCMS_741813/lang--en/index.htm
5. Practical Guidance "Safe Return to Work: Ten Action Points", ILO, https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/publications/WCMS_745541/lang--en/index.htm

